

Abstracts

Sesjon 5 A: Språk- og tekstdidaktiske innfallsvinkler

Anne Kathrine Hundal
Høgskolen i Nord-Trøndelag

Å følge en oppskrift. Skrivepraksiser i norskfaget på mellomtrinnet.

Tema for denne presentasjonen er skriveundervisning i norskfaget på mellomtrinnet, nærmere bestemt undervisning der elevene oppfordres til å følge en form for ”oppskrift” når de skaper egen tekst. Mye av skriveundervisningen som foregår i klasserommet er lærebokstyrt. Både ved skrivning av narrative tekster og sakprega tekster legges det ofte opp til at elevene skal forholde seg til skrivemønstre, enten som en fast tekststruktur (for eksempel skrive ”spoletekst”) eller at de skal ha med faste innholdskomponenter. Hvordan slår dette ut i elevenes tekster?

I forbindelse med et pågående doktorgradsprosjekt har jeg fulgt fem klasser på mellomtrinnet over en periode på enten to eller tre år. I denne perioden har jeg samlet inn et omfattende tekstmateriale bestående av både narrative og sakprega tekster, samtidig som jeg har observert en rekke ulike skrivesituasjoner. I presentasjonen vil jeg komme inn på hvilke teksttyper som skrives og vise eksempler på hvordan skriveundervisningen foregår. Jeg vil beskrive materialet med utgangspunkt i literacy-forskningas praksisbegrep (Barton 2009). I tillegg vil jeg vise konkrete eksempler på hvordan undervisningen i betydelig grad setter spor i elevenes tekster. Ettersom jeg fokuserer på sammenheng i tekst i mitt prosjekt, vil denne delstudien også kobles til tekstsammenheng. I beskrivelsen av tekstene prøver jeg ut et begrepsapparat hentet fra funksjonell grammatikk, først og fremst tematisk organisering (Halliday & Matthiessen 2004, Enkvist 1974) og funksjonelle roller (Lindeberg 1986, Evensen 2005).

Selv om skrivning som grunnleggende ferdighet ble innført med K06, og med det en større bevissthet om fagskriving, ser det ut til at norskfagets tradisjon for å vektlegge narrativ skrivning fremdeles står sterkt. Elevene jeg har fulgt, har mer erfaring med å skrive narrative tekster enn sakprega tekster idet de fullfører barnetrinnet, i hvert fall når det gjelder lengre, sammenhengende tekster. I presentasjonen vil jeg se dette i sammenheng med noen av de skrivepraksisene jeg har observert og de funnene jeg har gjort i tekstmaterialet mitt.

Katharina Andersson

Åbo Akademi pedagogiska fakultet i Vasa

Pojkar skriver deskriptiva texter på nationellt prov i Sverige 2009

Mitt avhandlingsarbete undersöker pojkars skrivande (Molloy 2007) utan att jämföra med flickors skrivande. Mitt övergripande syfte är att undersöka vad pojkar gör med texten och vad texten gör med pojkarna.

Elevsvar från det nationella provet i svenska, årskurs tre i grundskolan i Sverige 2009 är min empiri. I den här presentationen kommer jag att fokusera de deskriptiva texterna. Eleverna skriver två texter, en narrativ och en deskriptiv, som bedömer skrivmålen. De deskriptiva texterna kommer från endast 219 av de 234 pojkar som återfinns i hela materialet. Av dem är elva stycken skrivna på dator, som är en möjlighet på provet. Dessa elevtexter ska speglas mot kursplanemål (Lpo94, kursplanen svenska åk 3) och det nationella provets krav som en del av studiens grund. Trots att det i skolvärlden finns en föreställning att pojkar hellre skriver deskriptiva än narrativa texter (Molloy 2007:110) är de alltså färre än de narrativa texterna.

I enlighet med ett hermeneutiskt anslag läser jag det nationella provet (Ivanič R 2004) i sin helhet studeras samt dess instruktioner till lärare och elever och alla de texter som pojkar skrivit är den grund som arbetet vilar på (Dysthe 2002).

Rubriken som eleverna fick var "Djurens språk". Den rubriken används av majoriteten av pojkarna och endast ett tjugotal har skrivit utan rubrik, vilket är färre än för de narrativa texterna. Den rubrik som avviker mest heter "När hästen är arg" som implicerar en narrativt betonad text. Preliminära resultatet visar tendensen att de deskriptiva texterna är kortare, har färre antal ord och är mer språkligt återhållsamma dvs. de språkliga variationerna är färre. Att skriva en deskriptiv text är en genre som pojkarna är mer ovana vid än de är att skriva narrativa texter.

I presentationen diskuterar jag mina preliminära resultatets betydelse för nya nationella prov, bedömningar av elevtexter och skrivpedagogik i ett vidare perspektiv.

Litteratur:

Dysthe, Hertzberg, Hoel (2002) *Skriva för att lära* Lund: Studentlitteratur

Ivanič R (2004) Discourses of writing and learning to write I *Language and Education*

Kress G (2010) *Multiodality A sociasemiotic approach to contemporary communication*
Routledge:London

Liberg C (2006) *Hur barn lär sig läsa och skriva* Lund: Studentlitteratur Läroplan för grundskolan (1994) Stockholm: Skolverket

Matre S & Hoel Løkensgard T (red) (2007) *Skrive for natid och framtid. Skrivning i arbeidsliv og skole*. Trondheim: Tapir akademisk forlag

Molloy G (2007) *När pojkar läser och skriver* Lund: Studentlitteratur

Skolverket Läroplanen för grundskolan-94

Marie Tanner
Karlstads universitet

Att undersöka mellanstadiets skriftpraktiker med hjälp av video

I så gott som alla undervisningssituationer i skolans olika ämnen används skriftspråkliga resurser som medel för kommunikation och lärande. Inte minst är perioden mellan år 3 och år 5 en viktig tid då skolans inledande läs- och skrivundervisning övergår till ett vidare användande av skriftspråkighet i flera olika sammanhang och för olika syften. I mitt avhandlingsprojekt intresserar jag mig för hur literacy konstitueras i vardagliga interaktioner mellan lärare, elever och texter i grundskolans mellanstadium i undervisningsämnena svenska, geografi och textilslöjd och vilka förutsättningar för skriftspråkligt lärande som därmed skapas. Jag avser att närmare studera klassrumsinteraktionen i olika skrifthändelser med hjälp av samtalsanalys och med utgångspunkt i de teorier om vardaglig skriftspråksanvändning som utvecklats inom New Literacy Studies samt socio-kulturella teorier om lärande och interaktion som förändrat deltagande i sociala praktiker.

I min presentation önskar jag diskutera metodologiska ställningstaganden när det gäller dokumentationsarbete, representation och transkription samt analys av det videoetnografiska materialet i relation till ett dialogiskt perspektiv när det gäller kontext, språk och interaktion. Två olika klassers arbete har följts periodvis under ett läsår där lärares interaktion med olika elever har utgjort fokus för videospelningar i det vardagliga klassrumsarbetet. Videospelningarna har kompletterats med fotografier av texter samt kontinuerliga fältanteckningar med fokus på lärares och elevers gemensamma skriftanvändning.

Preliminära frågeställningar är:

- Vad gör lärare och elever tillsammans med skrift inom ramen för några olika undervisningsämnen på mellanstadiet?
- Hur deltar lärare, elever och text i interaktionen i några olika skrifthändelser som bildar händelsekedjor i en skriftspråklig aktivitet?
- Vad görs till gemensamt fokus för uppmärksamhet i interaktionen?
- Förändras elevens deltagande i interaktionen genom en händelsekedja och i så fall på vilket sätt? Vad betyder det ur ett lärandeperspektiv?

Ewa Bergh Nestlog
Linnéuniversitetet i Växjö

Vad är meningen?

– om diskursivt skrivande i grundskolans mellanår

Samhälle, yrkesliv och skola ställer krav på medborgare, elever och studerande att kunna skapa mening i skriven text genom att läsa och skriva. Tidigare forskning visar att den diskursiva praktik som undervisningen utgör är av stor betydelse för elevers möjligheter att producera funktionella texter med utvecklade och komplexa textuella strukturer (Bergh Nestlog 2009).

I pågående forskningsprojekt studerar jag skrivpraktik och diskursiva texter skrivna av elever med svenska som första- eller andraspråk i grundskolans årskurs 4–6. Eleverna förväntas skriva texter och skapa mening inom en komplex skoldiskurs, som också är kopplad till en eller flera samhällsdiskurser. Texterna produceras inom en undervisning som mer eller mindre fokuserar på ämne, språk, skrivprocesser och kommunikativa verksamheter.

Teoretiskt förankras undersökningen i dialogistisk språksyn (se t.ex. Bachtin 1952–1953/1997; Evensen 1998) och systemisk-funktionell lingvistik (se t.ex. Halliday 1978). Angreppssättet är också diskursanalytiskt (se t.ex. Fairclough 1992) och inspirerat av receptionsteorier (se t.ex. Rosenblatt 1992; Langer 1995).

Genom observationer av undervisningens praktik, intervjuer med elever och lärare och analys av elevtexter, utvecklar jag teorier och metoder för hur elevers och lärares förståelse av skrivpraktiken kan förstås.

De preliminära resultaten pekar mot att det finns samband mellan elevers rörlighet och meningsskapande i text och diskursiv praktik (jfr Liberg, Folkeryd et al. 2002), och att elevernas rörlighet i text och praktik är kopplad till undervisningens utformning och lärarens rörlighet i diskursiv praktik. Detta kan ses dels som en fråga om matchning eller kollision mellan elevers och lärares meningsskapande i diskursiv praktik (jfr McCormick 1994). Ett kvalificerat text- och skriftlärande förefaller i stor utsträckning kunna relateras till de transaktioner som sker mellan deltagarna i den diskursiva praktiken genom samtal, läsning och skrivande.

Studien har relevans för det språkdidaktiska fältet, eftersom skrivundervisning numera ingår som en viktig del i alla utbildningar. Vi vet inte heller så mycket om effekterna av systematisk skrivundervisning som är dialogistiskt orienterad.

Norunn Askeland
Høgskolen i Vestfold

Kva vil det seie å bruke egne ord? Syntaks, metaforar og kjeldebruk i elevessay i vidaregåande skule(studieførebuande program)

Foredraget vil byggje på erfaringar frå det pågåande NFR-prosjektet “Learning resources and writing in educational textual cultures” , og tekstane som blir analyserte, er skrivne i norskfaget i studieførebuande program i vidaregåande skule. I foredraget vil eg utforske begrepet “egne ord” og relatere det til bruk av syntaks, begrepsmetaforar og kjeldebruk i elevtekstar, særleg personlege essay og sakessay. Det teoretiske utgangspunktet er kognitiv og diskursorientert metafor-teori (Lakoff 1980, 1999, Cameron 2003), samt interaktivt orientert metafor-teori (Black 1962 og 1979), der ein skil mellom sterke og svake metaforar. Mange av kjeldene elevane bruker for eiga skriving, som til dømes digitale og trykte fagtekstar (læringsressursar) er prega av ein skriftleg prega syntaks og døde eller svake metaforar. I foredraget vil eg vise døme på korleis høgtpresterande elevar bruker ein munnleg prega syntaks, sterke metaforar og egne ord og vurderingar i essayskriving, samstundes som dei i nokre høve legg seg svært tett opp til kjeldene og deira bruk av skriftleg prega syntaks og svake metaforar.

Tuva Bjørkvold

Høgskolen i Oslo og Akershus

Hvordan kan arbeid med Nysgjerrigpermetoden gjøre at elever på barnetrinnet produserer autentiske tekster?

Innledning

”Nysgjerrigper” er Norges Forskningsråd sin satsing på forskningsformidling til elever i grunnskolen. Hovedområdet ”Forskerspiren” i naturfag inneholder mange av de samme momentene, og tverrfaglig samarbeid er naturlig. Med Kunnskapsløftet er grunnleggende ferdigheter sentralt, og et mål med Nysgjerrigper er å utvikle en metode som gjør at disse ferdighetene naturlig integreres. Samtidig gjør metoden at samfunnet utenfor skolen trekkes inn, og at elevene må henvende og formulere seg som samfunnet forventer for at prosjektet skal kunne bli vellykket.

I denne presentasjonen ønsker jeg å legge fram hvordan elevene gjennom arbeid med Nysgjerrigper skriver autentiske tekster med reelle mottakere utenom skolekonteksten. Tekstene kan deles inn i tre grupper: Interne tekster til bruk mellom elevene, f.eks. forskningslogger og tankekar. Videre er det eksterne tekster som brukes for å samle informasjon, f.eks. e-poster, spørreskjema eller søknader. Til slutt er det de offentlige tekstene som er tilgjengelige i den endelige forskningsrapport, f.eks. artikler, forord og innholdsfortegnelse. Felles for tekstene er at de er produsert med et formål om å gjennomføre et eget forskningsprosjekt.

Metode

I Årets Nysgjerrigper, en forskningskonkurranse, sender elevene inn prosjektrapporter til en nasjonal jury. For å samle data, har jeg kartlagt teksttyper, både de som er omtalt og de som forekommer, i alle elevenes vinnerrapporter fra 2004-2010. Det er gjennomført to uformelle intervjuer med lærere bak noen av prosjektene. Jeg benytter meg i tillegg av casestudier av to prosjekter på barnetrinnet. Tekstene blir sett på i lys av literacydefinisjonen til UNESCO og en triadisk skrivemodell der innhold, form og formål blir vektlagt.

Resultater

Kartleggingen viser at det er stor bredde i type tekster elevene benytter seg av. Elevene har i stor grad selv funnet fram til egnet teksttype. Det ser ut til at særlig to faktorer motiverer for skrivearbeid. For det første bygger hele prosjektet på egenformulert problemstilling og egne hypoteser. For det andre deltar elevene i en forskningskonkurranse med en jury av fagfolk utenfor skolen. Å henvende seg til samfunnet utenfor skolen både i datainnsamlingen og med rapporten, genererer autentiske tekster. Formålet med skrivingen blir utgangspunktet for hvordan tekstene blir utformet. Det ser ut til at nivået på tekstene er høyere enn i andre skoleoppgaver.

Et sentralt tema i presentasjonen blir å vise hvordan en metode knyttet til naturfag kan øke elevenes literacykompetanse, i denne presentasjonen avgrenset til skriving, ut over faggrensene.

Harald Morten Iversen
Høgskolen i Sør-Trøndelag

Kohesjonskompetanse – en sentral del av tekstkompetansen i norsk skriftlig

Det viktigste kjennetegnet ved en god tekst er trolig at den har god sammenheng. Kvaliteten i teksters sammenheng kan måles og vurderes gjennom det tekstlingvistiske analyseverktøyet *kohesjon*, som både ser på setningskoplinger og referentkoplinger og kjeder av referentkoplinger. Jeg vil i min studie analysere og vurdere et utvalg elevtekster fra KAL-materialet (Kvalitetssikring av læringsutbyttet i norsk skriftlig) med fokus på setningskopling og i noen grad referentkoplinger/referentkjeder. KAL-tekstene er svar på en oppgave som ble gitt til avgangseksamen i 2001, der det ble spurt etter elevers forhold til musikk.

KAL-materialet gir mulighet til å velge ut elevtekster fra et stort materiale. Jeg har valgt ut elevtekster som har ulike tilnæringer til oppgaven, og som har fått forskjellige karakterer. Perspektivet i min studie vil være å studere bruken av setningskoplinger i lys av vurderingen de har fått og i lys av formålet med skrivinga (sjanger). De samme elevtekstene blir analysert med fokus på forfeltsbruk av Hildegunn Otnes i et annet innlegg. I studien vil det også bli vurdert om det finnes noen sammenheng mellom ”forfeltskompetanse” og kohesjonskompetanse i de utvalgte tekstene. Jeg støtter meg blant annet på M. Hallidays funksjonelle grammatikksyn og er inspirert av Vagle m. fl. (Tekst og Kontekst 1993) og Nystrøm (Hur hänger det i hop 2001) i denne kohesjonsstudien.

Jeg kartlegger kohesjonsmekanismer både kvantitativt og kvalitativt og utforsker hva ulike former for kohesjonspraksis kan fortelle om elevers skriftlige tekstkompetanse. Problemstillinga kan formuleres slik: Hvordan er korrelasjonen mellom bruken av setningskopling i en elevtekst og den karakteren som er satt, og hvilken sammenheng kan spores mellom setningskoplingspraksis og sjanger.

Hildegunn Otnes

Program for lærerutdanning, NTNU

”Forfeltskompetanse” – en viktig del av tekstkompetansen i norsk skriftlig

En sentral del av norsk skrivekompetanse er å kjenne til potensialet i forfeltet i norske helsetninger – feltet for det første setningsleddet. Forfeltsbegrepet er hentet fra den danske grammatikeren Paul Diderichsens feltanalyse, en av flere metoder vi har til rådighet for syntaktisk analyse. Forfeltet har et stort potensial både for kohesjon, framheving og dermed for setningsvariasjon generelt. Det er derfor også godt egnet som tema i skolens norskundervisning og til bruk som kriterium i veiledning og vurdering av elevers skrivning. Det er gjort få studier av elevtekster med dette som fokus, men forfeltets potensial er behandlet i flere bøker for lærerutdanninga (bl.a. Kulbrandstad: *Språkets mønstre* 1993/1998, Skjelbred: *Elevers tekst* 1999/2006, Iversen m.fl.: *Grammatikken i bruk* 2004/2011).

Jeg tar i denne studien for meg et utvalg elevtekster fra KAL-materialet (Kvalitetssikring av læringsutbyttet i norsk skriftlig). De er alle svar på en oppgave som ble gitt til avgangseksamen i 2001, der det ble spurt etter elevens forhold til musikk. KAL-materialet gir mulighet til å velge ut elevtekster fra et stort materiale. Jeg har valgt ut elevtekster som har ulike tilnærminger til oppgaven og som har fått ulike karakterer. Jeg kartlegger forfeltsbruken både kvantitativt og kvalitativt og utforsker hva ulike former for forfeltsbruk kan gjøre med tekster samt hva en slik kartlegging kan fortelle oss om elevers skriftlige tekstkompetanse. Jeg studerer forfeltsbruken også i lys av sjangeren elevene skriver innenfor – i den grad det er mulig å bestemme sjangeren, da oppgaven inviterte til fritt sjangervalg. Hvis jeg skal formulere et par korte problemstillinger knyttet til studien, blir de som følger:

Hva kjennetegner ”forfeltskompetansen” hos elever på 10. klassetrinn?

Hvordan er sammenhengen mellom forfeltsbruken i en elevtekst og den karakteren som settes på teksten?

Catharina Tjernberg
Stockholms universitet

Samtalande, läsande, skrivande **- en studie med fokus på framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande**

Studien är en praxisorienterad fallstudie där skriftspråksaktiviteter i årskurs 1-5 studeras. Särskild tonvikt ligger på elever som riskerar att få svårigheter i sin läs- och skrivutveckling. Studien syftar till att med fokus på läs- och skrivlärande analysera framgångsfaktorer i lärares undervisning, och undersöka vilka förutsättningar som finns i den pedagogiska miljön som kan tänkas främja ett reflekterat yrkeskunnande.

Skolverkets rapporter liksom stora internationella undersökningar visar på att den konsensus som läsforskningen uppnått under 2000-talet inte nämnvärt påverkat verksamheten ute på skolorna. En bakomliggande fråga i studien är vad som krävs för att forskningsresultaten framgångsrikt ska kunna förverkligas i skolpraktiken.

Den praxisorienterade ansatsen har kommit till uttryck i deltagande observationer i klassrummen och reflekterande samtal med lärarna. Studien är gjord utifrån ett strategiskt urval av såväl skola som lärare. Både kvantitativa och kvalitativa data indikerade att skolan hade särskilda kvalifikationer. Lärarna i studien har valts ut på grund av sitt framgångsrika arbete med elevers läs- och skrivlärande, ett arbete som även inbegriper de elever som har verifierade läs- och skrivproblem.

Resultat visar att lärarna använde olika metoder och arbetssätt för att möta den stora variationen i förutsättningar hos eleverna. Den pedagogiska gestaltningen karaktäriserades av hög aktivitet hos både elever och lärare. Samtalande, läsande, skrivande och räknande skedde interaktivt. Ett överraskande mönster är lärarnas medvetna arbete med muntlig framställning i olika ämnen och genrer. Detta visar sig ge även elever som har svårigheter med att läsa och skriva möjlighet att lyckas.

Vidare påvisas betydelsen av att lärare har en teoretisk förankring, då detta gör det möjligt för dem att se var eleverna befinner sig i kunskapsutvecklingen och att arbeta utifrån detta. En annan viktig slutsats, är att läraren i ögonblicket måste kunna uppmärksamma och se de pedagogiska möjligheterna, samt tolka och ta till vara de diagnostiska signaler som finns i klassrummet. Ännu en viktig slutsats är att framgångsrik läs- och skrivundervisning innebär att se läs- och skrivlärande i ett språkutvecklande sammanhang och att detta i hög grad handlar *både* om muntlighet och om skriftspråkighet.

En bakomliggande fråga i studien är vad som krävs för att forskningsresultaten framgångsrikt ska kunna förverkligas i skolpraktiken. Här framgår att forskningen blir mer tillgänglig och upplevs av lärarna som mer angelägen, då forskarnas intresse vänds mot den pedagogiska praktiken och teori och praktik tillåts interagera. Därmed kan möjligheter ges för att etablera teorier om lärande i skolvardagen.

1) Med begreppet läs- och skrivlärande avses elevens egna aktiva läroprocesser och används här som ett överordnat begrepp för läs- och skrivutveckling samt läs- och skrivinläring.

Annelie Johansson
Linnéuniversitetet

”Det kan vara svårt att skriva omdömen som är tydliga och användbara” Lärares kommunikation i obligatoriska skriftliga omdömen

I Sverige har läraryrket de senaste årtiondena blivit en alltmer dokumenterande profession och kraven på lärares förmåga att kommunicera i skrift med elever, föräldrar och andra mottagare har ökat. Obligatoriska skriftliga omdömen är det senaste tillskottet till texter som alla grundskolelärare måste kunna skriva och bruka i sitt yrke.

I mitt avhandlingsprojekt belyser och problematiserar jag de funktioner och diskurser som framträder i grundskolelärares språkbruk i obligatoriska skriftliga omdömen. Omdömena skrivs inför utvecklingssamtal en gång per termin och deras uttalade syfte är att ge elever, föräldrar och lärarkolleger tydlig information om varje elevs ämnesvisa kunskapsutveckling och att utgöra underlag för utformandet av individuella utvecklingsplaner för varje elev (Skolverket 2008). I sitt skrivande måste lärare ta hänsyn till elever som individer och till sig själva i rollen som lärare. Som offentliga myndighetstexter kan omdömena även användas för att kontrollera att lärare uppfyller såväl statliga som lokala regler (jfr Agevall & Jonnergård 2007, Agevall 2008, Vallberg Roth & Månsson 2006). Omdömena kan därför ge uttryck för uttalade funktioner och vara bärare av olika synsätt grundade i skolans verksamhet.

Den teoretiska ramen i projektet är kritisk diskursanalys (Fairclough 1992, 2001, 2010), systemisk funktionell lingvistik (Halliday 1985) och dialogism (Bakhtin 1986, 1988). Huvudmaterialet är skriftliga omdömen i alla ämnen för elever i årskurs åtta från tre olika skolor. Detta material kompletteras med en lärarenkät och rektorsintervjuer. I föredraget ger jag exempel på hur omdömen kan analyseras och hur omdömen om elever med olika prestationsnivå är utformade relationellt, innehållsligt och strukturellt. Utifrån dessa exempel resonerar jag om texternas funktion, om synliga diskurser och om lärarnas kommunikation i sin yrkesroll.

Referenser

- Agevall, Lena & Jonnergård, Karin (2007). "Management by documents – a risk of de-professionalizing?". I: Aili, Carola, Nilsson, Lars-Erik, Svensson, Lennart G. & Denicolo, Pamela (red.) (2007). *In Tension between Organisation and Profession*. Lund: Nordic Academic Press.
- Agevall, Lena (2008). "En professionell lärare och ämbetsman eller utförare, manager, terapeut?" I: Stubbegaard, Ylva & Hall, Patrik (2008). *Demokrati och makt*. Vänbok till Lennart Lundquist. Lund: Statsvetenskaplig tidskrift.
- Bakhtin, Michail (1986). *Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, Michael (1988). *The dialogic imagination: Four essays by M.M. Bakhtin*. Austin: University of Texas Press.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. London: Polity Press.
- Fairclough, Norman (2001). *Language and Power*. Second edition. London: Longman.
- Fairclough, Norman (2010). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Second edition. Harlow: Longman.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- Skolverket (2008) *Allmänna råd för den individuella studieplanen med skriftliga omdömen*. Stockholm: Fritzes.

Vallberg Roth, Ann-Christine & Månsson, Annika (2006) "Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan". I: *Utbildning och demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*. Vol. 15. Nr 3, 2006. S. 31-60

Kjersti Lea

Høgskolen i Bergen

Tekstkunnskap i et normativt perspektiv. En kasusstudie fra Island

Forskningsprosjektet ”Morsmåslæreres fagkunnskap og selvforståelse – en kasusstudie” er en kombinert utdanningsfilosofisk og empirisk studie. Den utdanningsfilosofiske delen søker å utforske begrepet lærerkunnskap, med særlig vekt på en argumentasjon for at etiske aspekter ved den fagdidaktiske virksomheten må anerkjennes som en særskilt og nødvendig del av lærerkunnskapen og at vi derfor må verbalisere den moralske kunnskapen i fagdidaktiske sammenhenger. Datamaterialet i den empiriske delen er styringsdokumenter, samt intervjuer med og undervisningslogger fra islandske morsmåslærere på videregående skole. Analysen av materialet har til hensikt å se på hva slags kunnskap som inngår i islandsklærernes faglige selvforståelse, slik de selv presenterer denne, og hvordan deres faglige selv kommer til uttrykk i deres praksis, slik denne fremstilles i lærerloggene.

Det later til at de islandske lærerne har en litt annen tilnærming til tekstkunnskapsbegrepet enn det vi finner blant morsmåslærere i Skandinavia. Det er for eksempel ikke uten videre slik at tekstkunnskaps- eller literacy-begrepet handler både om lese- og skriveferdigheter. Hos islandsklærerne ser det ut til å gå et skille mellom *leseferdigheter* på den ene siden, og *uttrykksevne* på den andre. *Leseferdigheter* vil da handle om å kunne lese, forstå, forholde seg til og tolke både skjønnlitterære og sakpregede tekster av ulike slag, mens *uttrykksevnen* omfatter det å kunne formulere seg og gjøre rede for egne tanker og meninger både skriftlig og muntlig.

Presentasjonen vil ta for seg noen eksempler fra intervjuene og lærerloggene som viser hvordan lærerne tenker om fagets og sitt eget oppdrag når det gjelder opplæring i leseferdigheter og uttrykksevne. Den vil blant annet vise at lærerne uttrykkelig ser opplæringen i tekstkunnskap, slik det er beskrevet ovenfor, handler om langt mer enn trening av tekstfaglige ferdigheter. Flere av lærerne sier svært tydelig at det handler om å hjelpe elevene til å bli selvstendige, handlekraftige unge voksne som har hva Bourdieu ville kalt den nødvendige kulturelle kapital for å kunne hevde seg i samfunnet. Man kunne si at lærerne dermed ser tekstkunnskapsopplæringen som et frigjøringsprosjekt. Men de går lenger enn som så: De mener at det også er et mål for opplæringen å bidra til at elevene utvikler seg til ansvarlige og deltakende samfunnsborgere. Opplæringen har altså også et fellesskaps- og demokratiseringsaspekt. Sett slik, vil arbeidet med tekstkunnskap (også) være normativt og etisk motivert. Presentasjonen vil ved hjelp av eksemplene se nærmere på og invitere til refleksjon omkring literacy-opplæring og normativitet.

Kristin Helstad

Universitetet i Oslo

Skriveprosjektet på Fagerbakken vgs som skoleutvikling. Lærersamarbeid og lederutfordringer i videregående skole.

På Fagerbakken videregående skole samarbeider en gruppe på 11 erfarne faglærere om skriving i og på tvers av fag. Lærerne har felles mål om å styrke både egen og elevenes kunnskap om fagorientert skriving, og for å få til dette, samles de jevnlig for å dele elevtekster med hverandre og formidle erfaringer. Prosjektet har pågått over fire år, og skoleledelsen støtter tiltaket gjennom å gi lærerne samarbeidstid og løfte fram prosjektet som et viktig skoleutviklingstiltak. Både lærere og skoleledere får også veiledning fra forskere med spisskompetanse på skrivepedagogikk, ledelse og skoleutvikling. Lærerefellesskapet på Fagerbakken videregående skole oppfyller langt på vei kriteriene for å kunne kalles et *profesjonelt læringsfellesskap*. I presentasjonen drøfter jeg kjennetegn ved slike fellesskap, jeg tematiserer utfordringer og muligheter for skoleutvikling og lærersamarbeid i lys av eksempelet som presenteres, og jeg peker på utfordringer for ledelse og mulige scenarier for skriveprosjektets videre liv på skolen.¹

Er det noe andre skoler kan lære av skriveprosjektet på Fagerbakken for selv å bli inspirert til å sette i gang liknende tiltak? Selv om skoler verken ukritisk eller direkte kan overta suksessoppskrifter fra andre, er det noen felles utfordringer lærere og skoleledere i videregående skole står overfor når det gjelder skoleutvikling og læreplanarbeid. Særlige utfordringer er knyttet til lærersamarbeid og vilkår for kollektiv kunnskapsutvikling. Her kan andre skoler hente inspirasjon fra hvordan skolelederne på vår skole har tilrettelagt for og støttet det tverrfaglige lærersamarbeidet.

Skriveprosjektet har også vist seg å fungere som virkningsfull etterutdanning, der både forskere, skoleledere og lærere rapporterer om ny innsikt fra kunnskap om enkle skriveøvelser, via måter å gi tilbakemelding på, til utfordringer på ledelses- og organisasjonsnivå. Deltakerne har også lært mye om verdien av å samarbeide, der hensikten hele veien har vært å styrke elevenes læring. I vårt eksempel ser vi at profesjonslæring i skolen handler om mer enn å sende lærere på kurs, for dermed å anta at dette fører til kunnskapsutvikling. Skriveprosjektet har dokumentert verdien av at lærerne kommer sammen på tvers av fag for å lære ved blant annet å prøve ut nye arbeidsmåter og diskutere hvordan jobben kan gjøres bedre. Samtidig utvikler lærerne større innsikt i hverandres fagkulturer og tradisjoner. I denne prosessen har skriveprosjektet også tydelig dokumentert verdien av å ha fått tilført kunnskap utenfra.

¹ Presentasjonen baserer seg på materiale fra avhandling under arbeid og Helstads artikkel i boka til Flyum & Hertzberg (2011). Med utgangspunkt i arbeidet i skrivegruppa på Fagerbakken vgs, utforsker doktorgradsprosjektet kunnskapsutvikling og samarbeidsformer mellom profesjonsutøvere og forskere, og vilkår for lærerarbeid og ledelse i videregående skole.

Ylva Lindberg og Elisabet Sandblom

Högskolan i Jönköping

Språket och skrivandets betydelse: en textanalytisk studie av elevers och studenters skriftliga produktion

Literacy-begreppet innefattar i dagens samhälle så mycket mer än bara läs- och skrivfärdigheter, exempelvis information literacy, digital literacy och media literacy. Detta till trots är det förmågan att förstå och skapa text som står i centrum för literacy-utvecklingen. I dagens språkundervisning ska läraren enligt kurs- och ämnesplanerna ta hänsyn till att texten existerar på flera nivåer: visuellt, språkligt, litterärt och genremässigt. De multipla parametrarna komplicerar tydliggörandet av progressionen i förståelse och skapande av text.

För att utveckla språkämnenas textmedvetenhet i ett medietätt samhälle har det på Högskolan i Jönköping skapats en disciplinöverskridande plattform som bedriver forskning med medie-, litteratur- och språkdidaktisk inriktning. Ett av projekten i plattformen kommer att bestå i en studie av hur progressionen i skriftlig textproduktion ser ut från högstadium via gymnasium till högskola, med målet att skapa underlag för vidare språkdidaktiskt arbete. Detta ter sig speciellt relevant, eftersom forskningen visat att genreprogressionen inom skolan är liten.

Mot bakgrund av nya kurs- resp. ämnesplaner i den svenska skolan, där vikten av att kunna situationsanpassa sitt språk lyfts fram, kommer undersökningen att koncentreras på två aspekter som brukar bereda problem när elever/studenterna ska socialiseras in i skriftspråket, nämligen genreanpassning och mottagaranpassning av text. Undersökningsmaterialet kommer att bestå av kortare texter skrivna av elever/studenterna på högstadiet, gymnasiet och på högskolenivå. Skrivuppgiften kommer att vara i princip densamma för alla elever/studenterna och kommer att få utföras under lektionstid.

Materialet samlas in i augusti och analyseras sedan på text-, stycke- och meningsnivå med fokus dels på formaspekter som t.ex. disposition, dels på innehållsliga aspekter såsom olika textuella aktiviteter, t.ex. beskrivning, berättelse, argumentation. Det innehållsliga perspektivet är intressant, eftersom forskningen visat att detta ofta kommer i skymundan i skolans arbete med genrer.

Den textanalytiska delen av undersökningen kompletteras av en enkätundersökning med sociolingvistiskt relevanta frågor, som kön, ålder och även modersmål samt av en enkät riktad till elevernas/studenternas lärare rörande arbetssätt och -material samt bedömning i samband med genrerelaterad undervisning.

De resultat som kommer att presenteras vid konferensen kommer att röra en delmängd av de aspekter som tas upp i undersökningen där tonvikten kommer att ligga på progressionen och inte minst på stadieövergångarna, vilka ännu är ett relativt utforskat område.

Suzanne Parmenius Swärd
Linköpings Universitet

Skolans viktigaste brukstext? – uppsatsinstruktionen!

Under senare delen av november 2011 kommer jag att sätta igång en studie av gymnasieelevers möte med instruktionstexter för skrivande (ämnesinstruktioner).

Studien har som mål att undersöka elevers tolkning av ämnesinstruktionerna till ett uppsatsprov i svenska och att utröna vilka signaler elever uppfattar som viktigast avseende utförandet av skrivuppgiften. Denna undersökning är en uppföljning och en fördjupning av ett område som handlade om elevers möte med skrivuppgifter som berördes i min avhandling *Skrivande som handling och möte* (2008)

I analyserna kommer några olika analysmodeller och analytiska redskap att användas.

Bland annat används, i analys av instruktionerna, s.k. brukstextanalys, som den är beskriven i Hellspång & Ledin *Vägar genom texten* (1997) och som har sin utgångspunkt i Hallidays sociosemiotiska modell. En mycket enkel beskrivning av modellen är att den återger hur språket fungerar som socialt inbäddat i olika kulturer. En annan förhoppningsvis användbar modell eller analytiskt redskap härstammar från aktivitetsteorin med utgångspunkt i D.R. Russel (1997) och Engeströms (1987) teorier om aktiviteter i olika sociala kontexter.

Min framläggning kommer att presentera undersökningens ramar och sammanhang och jag önskar i samband med det få diskutera om den väg jag valt för undersökningen är framkomlig. Det vore också intressant att tillsammans med seminariet diskutera denna undersöknings relevans för svenskämnets didaktiska utveckling

Bente Aamotsbakken
Høgskolen i Vestfold

Elevrefleksjoner fra norskklasserommet

I prosjektet *Learning Resources and Writing in Educational Textual Cultures* har vi intervjuet elever i norsk i videregående skole, studieforberedende program. Vi har observert elevene gjennom en rekke økter, og elevene har gitt oss verdifulle refleksjoner omkring norskfagets spesielle innretning, læringsressurser som brukes og undervisningsmåter som har preget norskklasserommet.

Foredraget vil dreie seg om analyser av elevintervjuer kombinert med erfaringer fra observasjoner. Skrivning i norskfaget krever høy grad av sjangerkunnskap og -kompetanse, og elevers bruk av ulike typer kilder kan si oss noe om hva som konstituerer og videreutvikler sjangrer og skrivemåter i faget (Smidt mfl. 2010, Hertzberg mfl. 2011, Aamotsbakken & Knudsen 2008, 2011). Digitale ressurser øker i betydning i norskfaget som i de fleste andre fag i videregående skole, men kombinasjonen av mer tradisjonelle kilder og undervisningsmåter med de nettbaserte ressursene ser ut til å gi godt grunnlag for skrivning i faget (Otnes 2003, Mulvad 2009). I tillegg til analyser av intervju- og observasjonsmaterial vil det bli gitt eksempler fra elevenes personlige brev der de svarer på hva som er avgjørende for konstruktiv og vellykket skrivning i norskfaget.

Jon Smidt

Høgskolen i Sør-Trøndelag

Barns veier til ulike diskurser og literacies. En allmennlærer på barnetrinnet, elevene hennes og skriving i ulike fag

Med Læreplanverket for Kunnskapsløftet har vi blitt mer oppmerksomme enn før på at barn og unge når de skal lære nye fag må lære seg nye måter å snakke, lese og skrive på. Ulike fag har ulike *diskurser*: sine tema, sitt fagspråk, sine sjangrer, sine måter å tenke om verden på. Alle slike fagspesifikke diskurser forutsetter bestemte former for *literacy* hos dem som skal delta, både muntlig og skriftlig. Det stiller krav til lærere på alle trinn i skoleverket, som etter LK06 er pålagt å arbeide med grunnleggende ferdigheter som lesing og skriving i alle fag.

Denne presentasjonen sammenfatter en studie av hvordan en allmennlærer prøver å utvikle sine elevers skrivekompetanser og literacies i skolens mange ulike fag og sjangrer over fire år. I det NFR-støttede forskningsprosjektet ”Skriving som grunnleggende ferdighet og utfordring” (SKRIV) fulgte jeg denne erfarne og kreative læreren og hennes elever fra 4. til 7. trinn (2005-09) og observerte hvordan hun arbeidet med skriving i ulike fag og mange ulike sjangrer. Studien bygger på observasjoner av hvordan hun la opp til ulike skrivesituasjoner, elevtekster gjennom fire år og intervjuer med lærer og utvalgte elever.

SKRIV-prosjektet var basert på et sosiosemiotisk syn på skriving som sosial praksis. Analysene av skrivesituasjoner på skolen og elevtekstene som kom ut av dem, bygde på et triadisk syn på tekst og sjanger (utviklet av Sigmund Ongstad (1996, 2004) på grunnlag av Bühler, Halliday m.fl.): hva de handler om (innhold), hvordan skriveren uttrykker seg (form), og hva de brukes til (bruk eller handling). I foreliggende studie overføres dette triadiske synet også til *literacy*: Literacy har en *innholdsdimensjon*, en *formdimensjon* og en *bruks- eller handlingsdimensjon*. I studien undersøker jeg hvordan læreren vektlegger og arbeider i disse tre dimensjonene i ulike fag og sjangrer. Ikke minst er det interessant å se hvilken rolle bruks- eller handlingsdimensjonen får, ettersom denne dimensjonen tradisjonelt ikke har blitt viet så mye oppmerksomhet i skolen som innhold og form. Slik legger presentasjonen opp til en diskusjon om hvordan barn og unge kan føres inn i ulike diskurser og literacies i ulike fag på skolen.